

כתרי תורה

לק"י • פרשת ראה אנכי ה'תש"פ ב'של"א • גליון ל"ז
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן

רבי דוד ב"ר יצחק גברא זלה"ה
רב העיר יבנה - כ"ה אב תשמ"ו
רבי יחיא ב"ר שלום קורח זלה"ה
מח"ס משכיל דורש - כ"ו אב תרמ"א
רבי שלמה ב"ר יצחק נדאף זלה"ה
מחכמי מחותית - כ"ח אב תשל"ח
רבי שפר ב"ר יחיא בדיחי זלה"ה
מחכמי צנעא - כ"ח אב תרל"ט
רבי יחיא ב"ר שמואל בדיחי זלה"ה
מחכמי ירושלים - כ"ט אב תשכ"ו
רבי שלום ב"ר יוסף אלשיך זלה"ה
ראב"ד ק"ק תימן בירושלים - א' אלול תש"ד
רבי שלום בר דוד מזרחי זלה"ה
רב ברחובות - א' אלול תשמ"מ

לרפואת הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א והרב חזקיהו אליהו אליעזר בן תורת שליט"א בתוך שאר חולי ישראל אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר של-א"ש

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה (י"א, כ"א) בשבת זו שבה מברכין חודש אלול הבעל"ט, שומה עלינו להתעורר לקראת בא יום ה' הגדול, וכבר הביא בעל אור תורה בשם כמהר"ר יחיא יעיש חמדי זלה"ה כי פרשה זו לעולם תבוא לפני ר"ח אלול או בר"ח אלול עצמו, ורמז יש כאן, אנכי נותן לפניכם היום, ר"ת אנל"ה גימטריא אהים. נותן לפניכם היום ר"ת נל"ה בגימטריא מילה. ר"ל ראה שאהים שהיא מידת הדין רומז שהשי"ת דן ושופט בר"ה כל באי עולם ולפיכך הזדרז בכל חודש אלול הבא לקראתך למול ערלת לבבך ולשוב בתשובה שלימה לפניו. ע"ש.

והנה אחד מארבעה דברים הצריכים חיזוק תמיד היא התפילה (כמבואר בברכות לב, ב), וכתב מוה"ר יעיש קורייני בספרו מחמדי שמים עה"פ השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, השמר לך פן תעלה ר"ת תפלה, ורמזו ומוסר השכל יש כאן, לכל אדם שיש בית הכנסת בעירו ויצרו הרע בודה לו טענות של שקר לומר הנה אתה אדם חשוב והגון, טוב לך להתפלל בביתך ואל תזלזל בכבודך לילך לבית הכנסת שאינם עושים איתך כפי חשיבותך, על זה אמר השמר פן תעלה עולותיך (הם התפילות שבמקום הקרבנות ע"י ברכות כו, א) אל תלך להתפלל בכל מקום אשר תראה בעיני שטותך וסכלותך שהוא טוב לך, אלא במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך, שם תעלה עולותיך, ור"ל לך והתפלל בבית הכנסת אפילו אינה של בני משפחתך ואינם מכבדים לך כראוי כמו שדרשו רז"ל שהיו כל השבטים עולים לירושלים אף שהיו מקצת מבני ירושלים שהיו מתגאים עליהם ולא חשו לכך. עכת"ד. עיי"ש בארוכה, וראה מה שדרש בזה עוד על קביעת מקום לתפילה, וראה עוד דרשה ממקרא זה על חשיבות כוונת התפילה במנחת יהודה כאן. ונראה עוד תוספת טעם לדרוש כאן כי אם יש כמה בתי כנסיות לך להתפלל במקום שבוחר השי"ת לשבטך ולא בשל שבט אחר וכמ"ש האריז"ל (הו"ד במג"א ריש סימן ס"ח) כי לכל שבט יש לו שער בשמים שמשם עולות תפילותיו.

ובפרט בזמן הזה שמפני הסכנה נתרופפה מעט חובת תפילה בציבור יש לנו להתחזק בזה ולא לבטלה שלא במקום הכרח ע"פ דין. ובמיוחד בימי התשובה שהשי"ת מתפייס עמנו בדברים כדדרשו חז"ל (יומא פו, א) עה"פ קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ואז ירצה לנו כאילו הקרבנו פרים כמו שנאמר ונשלמה פרים שפתינו.

שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' שבת פנים חדשות

אין ק"ל שבת פנים חדשות (תוספות כתובות ז: ד"ה והוא). והיינו שמברכים שבע ברכות לחתן אף אם לא באו פנים חדשות בפועל. ומקור דבר זה הוא ממדרש תהלים (בספרים שלפנינו לא נמצא מדרש זה) 'מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן אמרו לפני שירה, ולפ"ז דוקא שבת ולא יו"ט (ש"ת ריטב"א). וי"א דהטעם מפני ריבוי שמחה ומנות (תוספות שם) ולפ"ז אף יו"ט בכלל. וכן פסק מרן הש"ע (אהע"ז סימן ס"ב סעיף ח'). והרמב"ם לא הזכיר כלל עניין שבת שהיא כפנים חדשות, ואכן לדידיה צריך שיהיו פנים חדשות ממש. אמנם המנהג בזה דלא כהרמב"ם (מהר"ח כסאר בשם טוב פ"ב מברכות ה"י) וכן מבואר בדברי מהרי"ץ (עץ חיים דף קע"א ובפעולת צדיק ח"ג סימן רנ"ב) וכן בשני תכאליל שקדמו לו הזכירו עניין שבת פנים חדשות (הובאו בשע"ה נישואין עמוד תכ"א הערה קפ"ב ד"ה וכבר).

ודין זה בין בסעודה ראשונה, ואף בסעודת היום, כיון שכבוד יום עדיף (פסחים קה). הרי נתוספה סיבה למעלת השבת. אבל בסעודה שלישית י"א שאין לברך אלא א"כ יבואו פנים חדשות ממש (ש"ע אהע"ז שם) לפי שאינה עיקר שהרי יוצאים בה במיני תרגימה (ב"י). אך לדידן יש לברך אף בסעודה שלישית שהעיקר אצלנו לקיים סעודה זו בפת (שמעתי ממרן שליט"א), ועוד שמעלתה גדולה ע"פ הסוד, כשאר סעודות השבת (מהרי"ץ בתשובה הנ"ל). אמנם אם נמשכה הסעודה אחר השקיעה הרי זה כמו שהלכו הפנים חדשות קודם שברכו ואין לברך אז אלא א"כ יש פנים חדשות ממש. אכן יכולים להפסיק באמצע הסעודה ולברך מבעוד יום, או אף קודם התחלת הסעודה לפי מנהגינו שאין ברכות החתנים תלויים בברהמ"ז (שע"ה שם סי' ר"ז ס' י"ג).

טלטול בגן חיות בשבת

בן נשאלה שאלה המטיילים בפנינת החי בשבת (כמובן במקום שאין שם חילולי שבת), אם מותרים לטלטל שם. והנה אסרו חז"ל לטלטל יותר מדי אמות במקום שלא הוקף לדירה אם שטח רשות זו יותר מבית סאתים (כשניים וחצי דונם). והטעם מפני שדומה לרשות הרבים או לכרמלית (רש"י עירובין סז: ד"ה והם אמרו). אכן איתא שם (י"ח) דדיר של בהמות אפילו גדול מבית סאתיים, נחשב מקום מוקף לדירה, והטעם מפני שהוא תשמיש לדירת אדם שיוצא ונכנס שם לטפל בהמות (רש"י כב. ד"ה כל אויר) וי"א דדירת בהמה עצמה נקראת דירה (ביה"ל סימן שני"ח ד"ה לדירה בשם הרשב"א) וי"א עוד טעם אחר מפני בית הרועה ואז הוי דירת אדם (רבינו יהונתן הו"ד בביה"ל שם). ונחלקו האחרונים בעניין גן חיות שהיה בזמננו שבני האדם מטיילים בין החיות שיי"א שיש לדמותו לדיר וסדר (בעל האור חדש שהובא בתשובת נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סימן מ"ז) ולדעת הנו"ב דין דיר וסדר זהו דווקא בהמות שדרכן עם בני אדם אבל חיות מזיקות אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת. אמנם בזמנינו שכל החיות נמצאות בכלובים ומקום הילוך בני האדם הוא רשות אחרת, ודאי שנחשב אותו מקום כהוקף לדירה, שכן דרכם של בני אדם לטייל בין כלובי החיות (ש"ת מנחת חן סי' כ"ב).

ברכת מזל טוב להגאון רבי נתנאל עומיסי שליט"א, המאלפנו בינה ומלמד לבני יהודה דעת תורה זו הלכה, מאוצרותיו ומתורת רבותינו נע"ג ויבלחט"א,

לרגל שמחת נישואי בתו בשעטמו"צ, עב"ג הרב ינון מדמון שליט"א, יה"ח שזכות אבותינו ורבותינו נע"ג תעמוד להם לבנות בית נאמן בישראל ולראות דורות ישרים מבורכים, אכ"י"ד

לא תתגודדו במשנת רבותינו

בזים אתם לה"א לא תתגודדו ולא תשיבו קרוזה בין

ענייכם לבות (יד, א)

טעם האיסור

א] פשטיה דקרא מדבר באיסור גדידה ושרט על מת כדרך שהאמוריים עושים, אך מדלא כתיב לא תגודדו דרשו חז"ל (במות יג, ב) 'לא תעשו אגודות אגודות'. ובמנחת יהודה הביא מספר אור תורה שכתב בשם מהרי"ן, לדרוש לפי"ז את המשך הפסוק ולא תשימו קרחה, היינו אל תהיו כקרח שהחזיק במחלוקת ועשה קרחה בישראל (כדרשת חז"ל בסנהדרין קט, ב), ואלו המחזיקים במחלוקת אפילו הם עיני העדה קודם זמנם למיתה בשביל המחלוקת וזהו סיפא דקרא בין עיניכם למת. (וכע"ז בילקוט שמעוני. ועי' בקיץ המובח כאן).

ובטעם הדבר פירש"י (שם ד"ה לא תעשו) דנראה כנוהגין ב' תורות. אך מלשון הרמב"ם (פ"ב מעבודה זרה ה"ד) נראה טעם אחר וז"ל 'שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות'.

והנה במדרש הגדול כאן איתא, ד"א לא תתגודדו לא תהו עשויים אגודות אגודות מכאן לשני בתי דינין וכו' ד"א לא תתגודדו לא תהו אגודות אגודות, אלא היו כולכם כאגודה אחת שנאמר (עמוס ט, ו) הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, כשישראל אגודין ועושיין רצונו שלמקום מעלותיו בשמים, ואם אין ישראל אגודין ואין עושיין רצונו שלמקום כביכול. ע"כ. ויש להקשות בשלמא לדברי רש"י הדרשה הראשונה באה ללמדנו שלא יהיה נראה כשתי תורות, ובדרשה השניה ללמדנו שיהיו ישראל אגודין ולא יעשו אגודות אגודות במחלוקת, אבל לדברי הרמב"ם שכל עיקרה של דרשה ראשונה היא משום המחלוקת, ואף שכעת אין מחלוקת אסרה תורה כיון שהדבר גורם למחלוקת, מה באה דרשה שניה ללמדנו.

לאו או אסמכתא

ב] והנה נחלקו האחרונים בדעת הרמב"ם אם עשיית אגודות אגודות היא איסור תורה, דעת הכסף משנה שם, שהוא דאורייתא וכתב דלא הוי לאו שבכללות, כי עיקר הלאו הוא בגדידה אלא שריבה הכתוב שלא נעשה אגודות אגודות. וכדבריו הסיק הפרי מגדים (סי' תצ"ג באשל אברהם סק"ו).

אך מלשון החינוך (סוף מצוה תס"ו) נראה שהיא רק אסמכתא, כי רק אחר שסיים להביא שרשי ודיני מצוות לא תתגודדו על המת, הביא דרשה זו וגם את דברי הרמב"ם בעניין. וכן דקדק מהרי"ן (פעולת צדיק ח"ב סי' ע"ח) מלשון הרמב"ם בסה"מ (לאוין מ"ה) שאינו מדאורייתא, שאחר שהביא אזהרה זו הוסיף 'אבל גופיה דקרא הנה הוא כמו שבארנו לא תעשו חבורה על מת, וזהו כמו דרש, וכן אמרו בסנהדרין (ק, א) המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקורח ועדתו, הוא ג"כ על צד הדרש, אמנם גופיה דקרא הוא להפחיד' ע"ש. וכן מסקנת הרב פרי"ח בספרו מים חיים על הרמב"ם. וכן יש לדקדק מדלא מנאה הרמב"ם במנין המצוות הקצר והביא (מצוה מ"ה) רק לאו שלא להתגודד כעכו"ם וכו'.

ובדעת הרב כסי"מ צ"ל, דהא גופיה קמ"ל רבינו שעיקרו של לאו הוא בגדידה ולכן לוקין עליו אלא שריבתה תורה שלא לעשות אגודות אגודות. אלא שקציע מהדימוי ללאו דל"ת כקורח, דנהי שבתרווייהו משיאים אנו את פירוש הכתוב מפשוטו, מ"מ כאן שני ביאורי הפסוק מפרשים את מילת 'לא' בלשון אזהרה, משא"כ שם שמילת 'לא' מתפרשת כשלילה, וכמבואר בהמשך לשונו שם, ובאריכות יותר בסה"מ שם בשרש השמיני.

ג] ומעתה נבוא ליישב מה שהקשינו לעיל מהם שתי הדרשות הנזכרות במדרש הגדול, למ"ד דהוי לאו ממש י"ל דלאו אחד הוא על הכרעת ב"ד זה דלא כחבירו ואף שכעת לא נגרם מזה מחלוקת ולא שני הוא על עצם המחלוקת. ולמ"ד דזהו רק דרש וקרא אסמכתא בעלמא י"ל דחילקו הדבר לב' דרשות, האחת אל תעשו אגודות אגודות מצד עצם הפירוד שיש בין

אדם לחבירו, ודרשה שניה באה ללמדנו אל תעשו אגודות אגודות כי ע"י כך נגרע מכבוד שמים כביכול.

שני בתי דינין בעיר אחת

ד] ובמדרש הגדול הוסיף 'מכאן לשני בתי דינין בעיר אחת שלא יהו אלו מורין כדברי בית שמאי ואלו מורין כדברי בית הלל. אבל שני בתי דינין בשתי עירות לית לן בה'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מעבודת כוכבים הי"ד) ויכלול אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר'. והוא מסוגיא דגמרא שם, דפריך הלא בית שמאי מתירין הצרות של העריות להתייבם ובית הלל אוסרין, והיאך עשו בית שמאי כדבריהם והא קרינן כאן לא תתגודדו. ומשני אביי כאמור לעיל דבשתי עירות שרי. ועי' ריטב"א שם ורדב"ז (ח"ה סי' אלף שפ"ד) שביארו ד' אביי, והנה בגמרא שם פריך רבא לאביי, והא ב"ש ובי"ה כשני ב"ד בעיר אחת דמי, ומשני כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה, אבל שני בתי דינין בעיר אחת לית לן בה. וכבר תמה בכס"מ היאך פסק רבינו כאביי, הקי"ל בכל דוכתא כרבא לגבי אביי (עי' קידושין נב, א). ואכן במנחת חינוך כתב כי דעת רבו של החינוך המובא בדבריו שם, מבואר דבשתי ב"ד אין איסור. וכן פסקו הרי"ף (ג, ב מדה"ד) והרא"ש (שם סי' ט) דבשני ב"ד בעיר אחת לית לן בה. ואע"פ שיישב כאן בכס"מ את דברי הרמב"ם, מ"מ להלכה פסק בשו"ת אבקת רוכל (סי' ל"ב) כרבא. וכן הכריע מהרי"ן בתשובתו הנזכרת. וכ"כ מהר"א אלנדאף בהקדמתו לענף חיים. וכן הכריעו חכמי תימן בתשובת הנדפסת באיש ימיני (ח"א עמוד רצ"ו). וגם בב"ד בעיר אחת עי' באהלי תם (סי' קס"ח) שהביא תשובת רבי דוד וידאל שביאר דהיינו דווקא כאשר מנהג אחד להם בכל דבר זולתי בעניין זה, אבל כאשר הם שונים ברוב עניניהם ומנהגיהם, אין בכל משום לא תתגודדו כיון שלא יבואו מכך לידי מחלוקת, ע"ש בארוכה, וע"ע בס"י ק"ע מה שדחה ודן בדבריו.

וכמהר"ח כסאר זלה"ה בשם טוב תירץ, דכאן פסק רבינו כאביי למיגדר מילתא, שאם נתיר שני בתי דינין בעיר אחת אתו ב"ד ג"כ לאורוויי פלג מורין כך ופלג מורין כך, ועברי על לא תתגודדו וזבפרט בדורות הללו שאין לנו לא מלך ולא סנהדרין שאנחנו נפוצים בגלות כצאן אשר אין להן רועה, דבאין לידי כך'. וע"ע מש"כ עפ"י בספרו שו"ת החיים והשלום סי' י"ג. ומה שביאר בדבריו תלמידו הגרא"ח כהן בשו"ת שבט כהונה סי' כ"ז אות כ"ג.

רק בדבר שיש לו עיקר מהתורה

ה] מהרי"ן בתשובתו שם, כאשר בא לדון לענין איסור תספורת בעומר הביא את דברי מהר"ר יוסף טאצטיאק בספר תומת ישרים בענין קהילה שלא רצתה לקבל איזה תקנות שקיבלו שאר הקהילות במקומם (סי' קס"ט נדפס כעת מחדש בשם שו"ת אהלי תם לרבי תם בן יחיא מגדולי רבני קושטא) וז"ל מהר"י טאצטיאק ז"האמת נלע"ד דבהא לא שייכא ההיא שמעתא, דהתם מיירי בדבר שיש לו עיקר מדברי תורה או מדברי סופרים דמחזי כשתי תורות, אמנם בענין הסכמה שמסכימין ומקבלין עליהן על עצמן בחרם דאף אם קצתם יקבלו על עצמן וקצתם לא ירצו לקבל, אין כאן משום לא תגודדו שמשנין אלו מאלו' ע"כ. ונמלשון הרי"ט כאן יבואר היטיב מש"כ מרן שליט"א בעולת יצחק סי' קכ"ה אות ג' דגם בדברנן יש ל"ת. ותמה עליו ר"ת בן יחיא (שם סי' ק"ע), מנין מקור חילוק זה, אם ממשמעות דברי ריש לקיש בגמרא דבמנהגא אין איסור, מדוע כתב רק בלשון נלע"ד הלא גמרא ערוכה היא. ואם אין לו משם ראיה איני יודע מקום ראייתו. ומהרי"ן בתשובתו הנזכרת כתב ונראה שדייק ליה ממה שאמרו שלא יהיו שני בתי דינין וכו' משמע דווקא בדבר שיש בו דין המסור לב"ד. והרבה יש עוד להאריך בסוגיא זו, וכן בדין ב' קהילות בעיר אחת מתי יחשבו לב' בתי דינין ועי' בכ"ז להגר"מ רצאבי שליט"א בסו"ס עטיפת ציצית כהלכתה עמ' ס"ח.

כתר שם טוב – מדרכי רבותינו – כמוהר"ר יחיא ב"ר שלום קורח זלה"ה

לקוראי ולומדי גליון זה א"צ להציג את תורתו של רבינו החוקק בנועם לשונו בספריו הנפלאים משכיל דורש עה"ת, ומרפא לשון על התרגום שאותו חיבר מפני ראת השמים שפיעמה בו לדקדק בלשון התרגום כלשונו בהקדמתו שם 'על שדה התרגום עברתי ועל כרמו הנחמד עמדתי והנה עלה קמשונים, כסו פניו חרולים וכו' ורוב ההמון אינם נותנים לב כלל בפירושו, ותהי קריאתם בו מצות אנשים מלומדה, ואין דורש ואין מבקש, ליישר דרכו, ולהגיה חשכו, לרפא שברו ולהשיב נדחו. ובהיות חוב מוטל עלינו ללמוד תמיד מקרא ותרגום ולהשלים בכל שבוע שמות כהוגן וכתיקון, לא יכולתי להתעלם מזה והייתי בודק בכל הנוסחאות המדויקות והספרים הקדמונים למימם ימימה ומברר הגירסאות הנכונות והמלות העיקריות ע"פ ראיות אמיתיות. והעמיד דווקא את גירסתנו כלשונו בהקדמתו השנית למשכיל דורש וזכר איש משכיל יבין את זאת כי בענין זה ראוי לחבב גרסתנו הקדומה בלשון ארמי, כי הוא היותר אמיתי מפני שהוא בידנו מאבותינו הגולים מבבל עצמה, והם דקדקו בו יותר מפני שהיה הוא לשונם' ע"ש. וכל זאת הספיק רבינו ב"מ"א שנתו, וכשנלביע על אף גילו הצעיר כבר פקע שמיא, ומשום כבוד תורתו הכריזו ב"ד של צנעא על ביטול מלאכה ויצאו כל בני העיר ללותו, ובראשם הראב"ד כמוהר"ר שלמה קארה זלה"ה וחברי בית דינו. זיע"א